

Sveti Jeronim – princip jedinstva hrvatskoga naroda

U povodu objavljivanja zbornika *Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima*, prir. msgr. dr. Jure Bogdan, Rim, 2001.

U Rimu je 2001. godine objavljen zbornik *Collectanea Croatico-Hieronymiana de Urbe*, br. 5 (pravo govoreći: trebao je stajati broj 6,

jer je već izišlo pet svezaka¹), u povodu stoljetnice Zavoda sv. Jeronima. Ovdje neće biti toliko govora o pojedinim priložima u zborniku koliko o jednome principu koji se provlači kroz cio zbornik i kroz polutisućljetnu povijest Crkve u Hrvata. To je princip jedinstva hrvatskoga katoličkoga naroda kojemu je na osobit način pridonijela ustanova sv. Jeronima u Rimu i posebno Sveta Stolica.

Piis fidelium votis, 1453. Na zahtjev redovnika Jeronima iz Potomlja s Pelješca da se članovima "naroda dalmatinskoga i Slavonije",² dadne kakav dom za hodočasnike, papa Nikola V. odredio je da "narodi Dalmacije i Slavonije",³ odnosno "dalmatinski i slavonski narodi"⁴ podignu gostinjac sv. Jeronima u Rimu.

Sapientia Sanctorum, 1589. Papa Siksto V. podigavši iz temelja crkvu sv. Jeronima, 1. kolovoza 1589. izdaje apostolsku bulu, kojom osniva nacionalni kaptol pri istoj crkvi. U buli određuje s obzirom na Kaptol da njegova, Sikstova, šira obitelj Peretti i njezini nasljednici imaju "pravo zaštitništva i predlaganja prikladnih osoba spomenute ilirske nacije, odnosno također drugdje rođenih, ali ipak istoga jezika i govora".⁵ Iz ove rečenice proizlaze tri činjenice:

Prvo, Siksto V. osniva Kaptol nacionalnoga karaktera u Rimu. Neuobičajeno je u sveopćoj Crkvi raznih jezika i nacija da se osniva Kaptol na bazi nacije, i da se u Statutima određuje da među članove Kaptola mogu biti primljeni samo oni koji pripadaju toj naciji.

Drugo, papa Siksto V., koji je i sam bio ilirsko/hrvatskoga podrijetla, odredio je kao znak identiteta te ilirsko-hrvatske nacije, s obzirom na Kaptol sv. Jeronima, nacionalni jezik ili govor. Svi oni koji govore tim jezikom, bez obzira gdje bili rođeni, u domovini ili

¹ M. Žugaj, *Sisto V tra Oriente ed Occidente*, 1987., br. 1; *Chiesa Sistina I*, 1989., br. 2; *Chiesa Sistina II*, 1990., br. 3; *Homo imago et amicus Dei*, 1991., br. 4; T. Vukšić, *I rapporti tra i cattolici e gli ortodossi nella Bosnia ed Erzegovina dal 1878 al 1903*, 1991., br. 5.

² L. Jelić, *L'Istituto Croato*, Zara, 1902., str. 115: "natio Dalmatica et Sclavonie".

³ L. Jelić, *nav. dj.*, str. 116: "Dalmatiae et Sclavoniae nationum". Te je pojmove u samoj buli koja se čuva u Sv. Jeronimu netko (don Jeronim Paštrić?), dvjesta godina kasnije, prebrisao i stavio: "Dalmatiae seu Illyricae nationis", vidi fotokopiju iza str. 176. S. Ivančić, *La Questione di S. Girolamo dei (!) Schiavoni*, Rim, 1901., str. 46: (vidi fotokopiju iza str. 132).

⁴ L. Jelić, str. 116-117: "Dalmatica tamen et Sclavoniae nationes..." pretvoreno je u: "Dalmatiae seu Illyricae nationis" (fotokopija iza str. 176). S. Ivančić, *nav. dj.*, str. 46, fotokopija iza str. 132.

⁵ Sixtus V, *Bulla Sapientiam Sanctorum*, Arhiv. Sec. Brevium, vol. 172, ff. 46r-60v. citat: 53r. "Insuper ius patronatus et praesentandi personas idoneas dictae Nationis Iliricae (sic), seu etiam alienigenas eiusdem tamen Iliricae (sic) linguae et idiomatis."

dijaspori, imaju pravo biti predloženi za punopravne članove Kaptola sv. Jeronima. Time je Papa u jednome malom Kaptolu od 6 kanonika i 4 nadarbenika uspostavio dalekosežni nacionalni princip jedinstva koji je ostao na snazi do današnjih dana, ne samo s obzirom na Kaptol, koji je bulom *Slavorum gentem* od 1. kolovoza 1901. minuo nego i za moderni *Svetojeronimski zavod za hrvatski narod*, koji je papa Leon XIII. prije 100 godina utemeljio.

Treće, iz Sikstove bule razvidan je još jedan element jedinstva kada govori o gostinjcu ilirskoga naroda "za prihvaćanje siromašnih hodočasnika i bolesnika koji se iz one pokrajine privremeno skupljaju da pohode Apostolsku Stolicu i svete apostolske pragove".⁶ Papa Siksto ne govori samo o jeziku i govoru nego i o zemlji, Provinciji ili Pokrajini ilirske nacije, koja je novi znak identiteta jednoga naroda. Upravo će ta odrednica Sikstova o pokrajini ili zemlji 70-ak godina kasnije biti predmetom sustavna procesa i presude vrhovnoga suda Svete Rimske Rote, te će pomoći da se točno označi koje pokrajine Ilirska provincija obuhvaća.

Afera Jampšić, 1651.-56. U mjesecu listopadu 1651. u Rimu je preminuo kanonik don Vinko Mazzola, Bračanin. Na nepopunjeno kanoničko mjesto u Kaptolu sv. Jeronima podastro je molbu u studenome iste godine don Ivan Jampšić (Jamšič, Jamsetti, Giampsetti), sin Luke Slovenca i majke Talijanke. Luka je rođen u Ljubljani, a sin mu je Ivan rođen i ređen u Rimu.⁷ Don Ivana je, na preporuku Kaptola, naslovnik crkve kardinal Francesco Peretti imenovao kanonikom i intronizirao.

Međutim, Bratovština sv. Jeronima, vlasnica crkve, željela je znati ispunjava li don Ivan uvjete koji se traže za kanoničko mjesto prema Sikstovoj buli *Sapientia Sanctorum* iz 1589. godine, tj. je li on ilirskoga podrijetla i umije li ilirski jezik, bez obzira gdje je rođen. U tu svrhu Bratovština je odredila velečasnoga don Jurja Križanića da ispita Jampšićevo znanje ilirsko-hrvatskoga jezika. I što misliš je li don Ivan Jampšić prošao? Nije ni došao na ispit. Odustao. A proces se vodio pet godina, tako da je mogao komotno naučiti dva jezika. Stoga je Bratovština 30. prosinca 1651. podigla spor na Rimski

⁶ I. Črnčić, *Prilozi k razpravi imena Slojnenin i Ilir u našem gostinjcu u Rimu poslije 1453. godine*, u: *Starine*, 18, 1886., str. 1-164, citat: str. 76; L. Jelić, *nav. dj.*, str. 139: "hospitale nationis Illyricae pro pauperibus peregrinis et infirmis ex ea provincia ad sedem apostolicam et sacra limina apostolorum visitanda pro tempore confluentibus recipiendis."

⁷ J. Burić, *Kanonici Kaptola sv. Jeronima*, u: *Radovi Hrvatskoga povijesnog instituta u Rimu*, sv. III-IV, Rim, 1971., str. 109.

vikarijat, na prvostupnjevni sud,⁸ uzimajući za svoga odvjetnika don Jeronima Paštrića, Splićanina, svetojeronimskoga kanonika.

Kaptol je uzeo jezikoslovca Križanića, koji je u veljači 1652. izradio spis u kojem kaže da Ljubljana, tj. Kranjska nije ilirska zemlja, ali da je nekoć bila: "Odredba je i volja utemeljitelja, tj. Bula utemeljenja nalaže, da oni koji trebaju biti promaknuti na taj (svetojeronimski) beneficij budu rodom i jezikom Iliri ili da potječu od ilirskih roditelja, no da budu istoga jezika. Tom odredbom prvo se nepobitno isključuju Albanci, i svi drugi, koji ni rodom, ni jezikom, ni podrijetlom nisu Iliri. Isključuju se potom oni koji nekoć doduše bijahu Iliri, ali su stjecajem prilika izgubili ilirski jezik i preneseni su u drugi narod i druge povlastice".⁹ Iako je Križanić tako napisao, ipak je poslije ustvrdio da je to izrekao služeći se fikcijom, tj. mislio je suprotno, da Kranjska ima pravo na Sv. Jeronim.¹⁰

Sudac A.(ntonio) Rivaldi presudio je u korist Bratovštine, dakle Jamšić je detroniziran s kanonikata.

Kaptol s Križanićem - ne budi lijen - napravi utok na tu prvostupnjevnu presudu i sve podigne na drugostupnjevni sud, koji je poništio prijašnju presudu i ponovno vratio Jampšića u Kaptol, gdje je bio ponovno introniziran.

Na to se Bratovština utekne Vrhovnom sudu, Svetoj Rimskoj Roti, koja je 15. svibnja 1655. presudila protiv Jampšića, navodeći kao razlog njegovo nepoznavanje hrvatskoga jezika. I to je bilo dostatno da bude ponovno detroniziran s kanonikata. Na strani gubitnika našao se i kardinal Francesco Peretti, naslovnik Svetog Jeronima, pranećak Siksta V.

U odluci Svete Rote od 10. prosinca 1655. stoji: "Pošto su marljivo odvagali riječi i misao najvišega svećenika, došli su do zaključka da se pod ilirskom pokrajinom u istinitom i pravom smislu razumije Dalmacija, koje su dijelovi Hrvatska, Bosna i Slavonija, a sasvim su isključene Koruška, Štajerska i Kranjska."¹¹

Bratovština je, međutim, zamolila Papu da se riješi i pitanje Kranjske i "Ilirske zemlje". Naručila je i stručnu studiju o tome, pa je iste 1655. godine znanstvenik Roberto Papafava Padovanski objavio

⁸ S. Ivančić, *nav. dj.*, *Documenti*, str. 140.

⁹ I. Golub, *Slavenstvo Jurja Križanića*, Zagreb, 1983., str. 51-52.

¹⁰ I. Golub, *Križanić*, Zagreb, 1987., str. 153-154.

¹¹ R. Katičić, *Ustanove sv. Jeronima u Rimu i povijest hrvatske kulture i narodnosti*, u: *Homo imago et amicus Dei*, Roma, 1991., str. 381: "... ponderatis diligenter tam verbis quam mente summi pontificis censuerunt provinciam Illyricam vere et proprie intelligi Dalmatiam, cuius partes sunt Croatia, Bosnia et Sclavonia, penitus exclusis Carinthia, Styria et Carniola."

knjigu *O smještaju Kranjske, Koruške, Štajerske i Epira te pokrajina koje graniče s Ilirikom*.¹²

U besprizivnoj odluci od 24. travnja 1656. suci kažu: "Kažemo, izričemo, presuđujemo, određujemo i očitujemo da istinska i prava zemlja ilirske nacije prema Buli i misli spomenutog Siksta V. bila je i jest i treba se razumjeti Dalmacija ili Ilirik, kojemu su dijelovi Hrvatska, Bosna i Slavonija, isključivši posve Korušku, Štajersku i Kranjsku, i samo se oni koji potječu iz spomenutih četiriju zemalja Dalmacije, Hrvatske, Bosne i Slavonije mogu pripustiti kako kanonikatu i crkvenim dobrima iste zborne crkve sv. Jeronima (...) tako i gostinju i Kongregaciji istog sv. Jeronima (...). Tako izrekoh ja, Jeronim Priuli, sudac Svete Rote."¹³

Bratovština je 1659. dala izraditi zemljopisnu kartu "ilirskih" pokrajina, koja se danas čuva u Sv. Jeronimu. Na zgradi Instituta otisnuti su grbovi: Hrvatske, Slavonije, Bosne, Dalmacije i Istre.

Danas možemo bolje vrednovati Sikstov papinski poklon hrvatskom narodu, dar plemenit i dalekosežan, religiozan i nacionalan. Ako je Katolička crkva u Hrvata odigrala značajnu ulogu u oblikovanju i očuvanju identiteta toga naroda, što je opće priznata stvar, onda su povijesne ustanove oko Svetog Jeronima imale svoj nezaobilazan udio. Dok je domovina krvarila i bila rastrgana između tri vladara: stambolskoga, bečkoga i mletačkoga, u Svetom Jeronimu očuvana je u neprekinutu trajanju hrvatska narodna i geopolitička svijest. Jednako su u njegovo okrilje bili primani Dalmatinci i Srijemci, Međimurci i Bosanci, Slavonci i Hercegovci, Istrani i Kotorani, pod nazivom "Iliraca" ili "Skjavona", koji su istovjetni s pojmom Hrvata u povijesnom, jezičnom, političkom i etnografskom pogledu. Promatran s toga stajališta, papa Siksto Peti svojim je značajnim darom: crkvom i kaptolom, ušao u red naših najvećih dobročinitelja u povijesti.

Slavorum gentem, 1901. Apostolsko pismo Leona XIII. u svojim pravilima, br. I, propisuje: "U Zavod sv. Jeronima neka se primaju zaista samo svećenici, koji su po rodu i govoru Hrvati."¹⁴ U br. 12. još će se specificirati i sve biskupije, koje su rasprostranjene po današnjoj Hrvatskoj, BiH i Crnoj Gori. Danas na Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima ima pravo dvadeset biskupija: Zagreb, Đakovo,

¹² R. Papafava, *De situ Carniolae, Carinthiae, Stiriae, atque Epeiri et Regionum Illyrico Finitarum Disquisitio*, Romae, 1655.

¹³ I. Črnčić, *Prilozi*, str. 160.

¹⁴ J. Magjerec, *Hrvatski zavod u Rimu*, Rim, 1953., str. 124: "I. Hieronymianum Collegium modo quidem sacerdotibus alumnis excipiendis pateat, qui ortu ac sermone ad chroaticam gentem pertineant".

Križevci, Varaždin, Požega, Rijeka, Poreč-Pula, Krk, Gospić, Zadar, Split, Šibenik, Hvar, Dubrovnik, Kotor, Bar, Trebinje, Mostar-Duvno, Sarajevo, Banja Luka.

Iako se tijekom cijele polumilenijske povijesti očuvala nacionalna svijest, kontinuitet i identitet, iako se to pravilo o pripadnosti hrvatskoj nacionalnosti ponavlja u svim statutima, hrvatski biskupi i svetojeronimski rektori nisu nikada naglašavali čistokrvnu nacionalnost, nego su poštovali i teritorijalni princip. To jest, ako je biskup preporučio nekoga svećenika iz svoje biskupije koja ima pravo na Zavod, pa makar taj svećenik bio srpske, poljske, slovenske, židovske, mađarske nacionalnosti, on je bio primljen.

Zaključak

Od početka svetojeronimske udruge u Rimu, godine 1453., preko Sikstove 1589. i Rotine 1656. godine i Leonove 1901. sve do dana današnjega svaki hrvatski katolik s područja spomenutih biskupija, koje su tijekom povijesti imale svoja prekrajanja i različita sjedišta, imao je pravo: kao vjernik na bratovštinu pri crkvi sv. Jeronima, kao hodočasnik na gostinjac sv. Jeronima, kao bolesnik na bolnicu sv. Jeronima; kao svećenik na kaptol sv. Jeronima, kao bogoslov ili svećenik student na Zavod sv. Jeronima.

U toj se ustanovi sv. Jeronima čuo punopravni glas i Jeronima iz Potomlja i Jeronima Paštrića iz Splita i Jeronima Valkovića iz Krka; i Jurja Križanića iz Zagreba, i Jurja Jurjevića iz Trogira, i Jurja Dobrile iz Istre, i Jurja Magjerca iz Zagreba i Jurja Balokovića iz Đakova, i Jurja Škarpe iz Hvara, i Jurja Babića iz Sarajeva i Jurja Bogdana iz Splita.

Ratko Perić